

ÉVEZREDEK A TALPUNK ALATT

Ásatás az Irgalmasrend budai kórházának udvarán

BENCZE ZOLTÁN – FÉNYES GABRIELLA – KURUNCZI MÓNIKA

Magyar Régészet 9. évf. (2020), 1. szám, pp. 21–29. doi: <https://doi.org/10.36245/mr.2020.1.4>

Az ásatás területe a Duna partján, a budai dombok lábánál, hévforrások közelében, kikötésre alkalmas területen fekszik, amely a középkorban és a római korban is fontos telepítő tényező volt. A Budapest szívében folyó ásatás a főváros múltjának mintegy kétezer éves történetébe engedett betekintést. A munka során ennek a sok évszázados történetnek az egymásra rakódott emlékeit találtuk meg. A középkorban a területet Budafelhévíznek nevezték, de ennek eddig – az 1906-ban előkerült Szentháromság-templomtól kívül – régészeti szempontból feltárt maradványát nem ismertük. A római korban ugyan közvetett adatokból sejthető volt a terület lakottsága, de beépítettségéről régészeti adattal alig rendelkezünk. A mostani kutatás a középkori és a római kori topográfia szempontjából egyaránt új és jelentős eredményeket hozott.

Budapesten a II. kerület Frankel Leó út 17–19. szám alatt a meglévő kórházudvar beépítéséhez kapcsolódó építkezést megelőzően, 2019 májusa és októberé között a Budapesti Történeti Múzeum régészeként nagy területű feltárást végeztünk (1. kép). A mai kórházépület udvarán két és fél méter 20. század eleji építési törmelékkel kellett eltávolítani. Szerencsére az újkori közművek ebben a feltöltésben találhatóak, így régészeti rétegeket nem ronsoltak. A törmelékben barokk szobortöredékek és egy török sírkő turbánrésze is előkerült. A feltöltés alatt megtaláltuk a korábbi, 1806 és 1815 között épített kórház maradványait. Ez az épület a maitól délebbre állt, az 1899-ben visszabontott fő- és pincefalai az ásatás során az udvar déli egyharmadában kerültek elő. Az épület északi előterében L alakú lekövezett tér helyezkedett el, amely 19. századi térképeken is jól azonosítható. Budapest 1873-as kataszteri térképe szerint a tér északi oldalán kertek húzódtak. Az újkori épületek hiányának köszönhetjük, hogy az ásatási terület nagyobb részén a régészeti korú emlékek jó állapotban maradtak meg. Az újkori építkezés alatt sárga agyagos feltöltés húzódtott, alatta dunai áradások szürke iszapos rétegei következtek. A felső rétegekbe még újkori beásások mélyedtek; az alsókban kisebb-nagyobb komolyabban megépített, vagy teljesen esetleges tűzhelynyomok voltak, amelyek a középkori rétegeket fedték.

1. kép. Ásatás madártávlatból: kétezer év épített öröksége a Budai Irgalmasrendi Kórház udvarán (fénykép: Komjáthy P.)

A KÖZÉPKORI BUDAFELHÉVÍZ MARADVÁNYAI

Az ásatási terület egykor közvetlenül a Duna partján helyezkedett el. Már a mai udvar keleti része is a folyó árteréhez tartozott. Az udvar nyugati sávjában több, mint 50 m hosszan követhető, észak–déli irányú, 5–7 m szélességű, a déli végén nyugat felé kanyarodó, lekövezett útfelületet találtunk (2. kép). Ennek felületéről és kövei közül sok középkori lelet került elő: érmek, patkók, bronz gyertyatartó töredéke, kard markolatgombja. Az utat kisebb-nagyobb kerekded kövekből vagy kötörmelékből rakták, melyek között kavicsal töltötték ki, és több helyen megújították (3. kép).

Az út keleti oldalán két épületet tártunk fel. A nyugati oldala jórészt a mai kórházépület alá esik, így ott csak az északnyugati részén sikerült egy 4,50 m hosszú, a sárga agyagos altalajba kötőanyag nélkül rakott pincefalat találnunk.

Az út keleti, Duna felőli oldalán, a mai udvar közepén egy kétszintes ház állt. Alsó, félpince jellegű részének a kőfalai 180 cm magasságig maradtak ránk (4. kép). Az alapterülete 9,80×6 m volt. A falai „szedett-vedettek”, részben már meglévő falra épültek, a vastagságuk is eltérő, de többnyire 60–70 cm között ingadozik, kívül több helyen zsaluzat nyoma is látszik. A kő anyaga vegyes, még egy őrlőkőtöredéket is beépítettek. Az északkeleti oldalán egy ablaknyílás került elő, melyet később befalaztak. A nyugati oldalon az utcaszintről lejárát nyílt. A ház másik bejárata az északi oldalon vezetett a felső szintre. A falak között 1 m vastag, vörös, átégett, paticsos pusztulási réteg volt, amely a beszakadt felső szint maradványaiból képződött, benne a mindennapi élet használati tárgyaival. Ebből a ház szemeskályhájának töredékei, ablakának vasrácsa, üveg ablakszemek darabjai, ajtóvasalások és két kulcs mellett sok téglá is előkerült, amely a ház pusztulása idején a pince boltozatát alkothatta. A vörös színű omladékréteg alatt talált szürke fasze-

2. kép. Az ásatáson előkerült régészeti objektumok és keltezésük (rajz: Viemann Zs.)

3. kép. A középkori út részlete (fénykép: Fényes G.)

4. kép. A kórházudvar közepén feltárt késő középkori ház maradványai (fénykép: Komjáthy P.)

5. kép. Cseréppersely a késő középkori ház pincéjének padlójáról Hunyadi Mátyás pénzeivel (fénykép: Tihanyi B.)

nes agyagréteg a ház egykori padlószintje lehetett. Innen került elő egy pénzzel teli cseréppersely (5. kép). A restaurátorok ügyességének köszönhetően a vereteket roncsolásmentesen sikerült belőle kibányászni. A 318 darabos lelet 14 db 15. század eleji, Aquileiában vert denarral indul, és II. Ulászló pénzeivel zárul a 16. század elejéről. A pénzek többségét Hunyadi Mátyás idején verték. Az épületet a 16. század eleji pusztulása után felújították, és tovább használták – feltehetően a nyugati bejárat melletti kemence is csak ekkor épült.

Ettől az épülettől délre egy másik késő középkori ház állt (2. kép). A falaira azonban ráépültek az újkori kórházépület pincefalai, ezért erről kevesebb információval rendelkezünk. Az épület az utca vonalával párhuzamos, tájolása nem a másik középkori házzal, sokkal inkább a római kőfalakkal egyezik meg. Észak–déli hossza minimum 15 m, szélessége kelet–nyugati irányban 6,5 m. Az északi része alá volt pincézve, amelyben vörös, vastag pusztulási réteget találtunk.

Az utca keleti oldalát alkotó házakhoz kutak is tartoztak. A Duna partján két kutat tártunk fel, melyeket lapos, hasított kövekből raktak ki, körülötte kavics szűrőréteggel. A déli kút belső átmérője 110–150 cm között változik, 4,5 m mélyen előkerült alja kavicsozott (6. kép). Az északi kút kissé ovális, legnagyobb belső átmérője 170 cm, 3 m mélyen megtalált alja kőlapokkal kirakott (7. kép). Mindkét kút feltöltése gazdag késő középkori leletanyagot tartalmazott. A szűkebb kút alján meglepő módon egy ló teljes csontvázát is megtaláltuk. A Duna-parton vastag középkori szemétreteg húzódott, amely két nagyobb gödröt is kitöltött.

A jó állapotban fennmaradt 15–16. századi házat egy korábbi késő középkori épület visszabontott és elplanírozott maradványaira építették rá úgy, hogy az újnak a falait részben a korábbira, részben e mellé építették fel (8. kép). Bár a középkori oklevelek szerint a területet már az Árpád-korban is intenzíven használták, ebből az időszakból csupán egy objektumot ismerünk, viszont a korabeli rétegből szép leletanyaggal rendelkezünk. A kétszintes késő középkori ház és annak kútja között egy kelet–nyugati árok került elő, amelyben a 13. századi házikerámia mellett egy világoszöld mázas aquamanile-töredéket is találtunk.

6. kép. Középkori kút kibontása közben
(fénykép: Komjáthy P.)

7. kép. Középkori kút
(fénykép: Komjáthy P.)

8. kép. Korábbi középkori falmaradványok a késő középkori ház alatt (fénykép: Fényes G.)

A RÓMAI KORI TELEPÜLÉSNYOMOK

A mai kórházudvar közepén lévő középkori épületet egy 15×15 méteres római kőépületbe építették bele oly módon, hogy a ház területén azt teljesen visszabontották (1–2. kép). Ennek elbontott köveit minden

9. kép. Római falak a középkori épület körül
(fénykép: Fényes G.)

10. kép. 1. századi objektumok bontás közben
(fénykép: Fényes G.)

bizonytal fel is használták az új építkezéshez. A többi részen az ókori falakat meghagyták, csak átjárókat nyitottak rajta. A római épületet a leletanyag alapján a 2–3. században használták, de a későbbi területhasználat miatt a funkciójáról, a belső felosztásáról semmilyen információval nem rendelkezünk. A római fal 60 cm széles, köveit részben halszájka falazattal (*opus spicatum*) rakták (9. kép). E római épület mellett kőalapozású épületek is állhattak, amelyekből csak az alsó kősor, vagy annak áradások által elvitt törmelékei maradtak meg.

A mai kórházudvar déli és délnyugati részén korábbi földbe mélyített objektumokat, árkokat, gödröket, cölöplyukakat találtunk (2. kép). A középkori út és a római kőépítkezés nyomai alatt egy 4,70 m hosszú és 3,50 m széles gödörház(?) került elő, melyből egy ló csontvázának részletét, egy korai vörös bevonatos kancsót és egy 1. századi fibulát bontottunk ki. A mai udvar déli felén, az eredeti terepszint némileg kiemelkedő részén, a középkori és újkori építkezések alatt egy 34 m hosszan követhető 2 m széles, kelet-nyugati irányú árkot, pontosabban annak teknős, lapos alját találtuk meg (10. kép). Ettől északra egy nagyobb gödör részletét tártuk fel, melynek funkciója nem ismert, mert az újkori kórház fala a nagyobb részét elvitte. Ezekből az objektumokból kevés, de nagyon jellegzetes leletanyag származik: a helyi kelta őslakosság legkésőbbi edényei és a római hódítók nagyon jó minőségű, minden bizonnyal importált tárgyai (gladiátorpárt ábrázoló Loeschke I/B típusú mécses, korai cikkádfibula, dél-galliai terra sigillata, Dressel 2–4 típusú boros amphora). A jelenségeket egy korai érem (Tiberius vagy Cladius császáré?) is keltezi.

A LELŐHELY A KÖZÉPKORI TOPOGRÁFIÁBAN

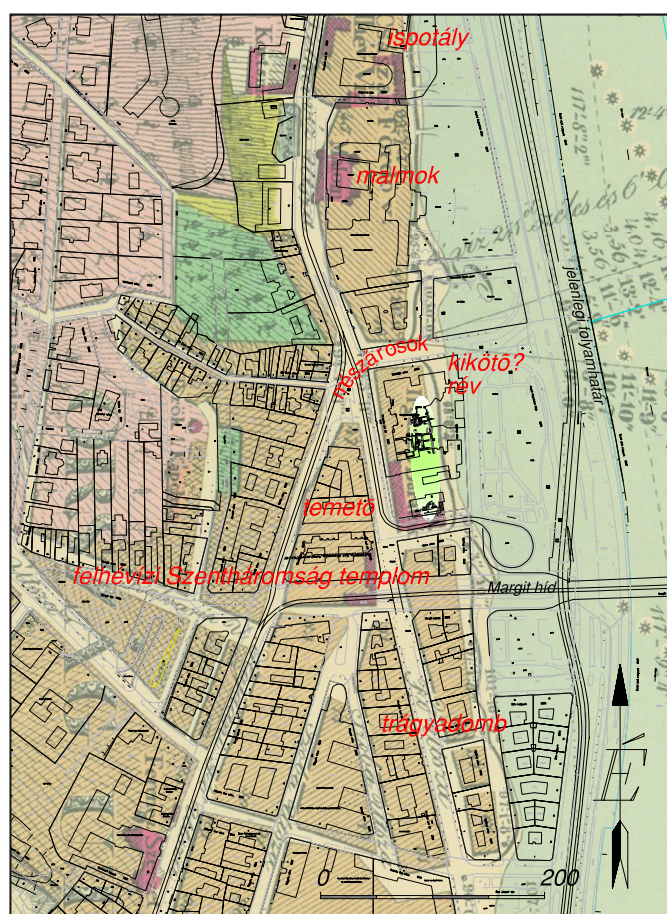
A korábbi kutatások alapján valószínűleg a mai Margit híd budai hídfője táján helyezkedett el Gézavására. II. Géza király 1148-ban kelt, de 1253-as átiratban fennmaradt oklevelében (MDCBP I 3, 1. sz.; MNL DL 105992) a budai prépostságnak adományozta Gézavásár vámját, Pest és Kerepes kikötőinek vámját, továbbá a hajóvámot, valamint megerősítette a halászat jogát a Megyer és a Nagy- (Csepel-) sziget közötti Duna-szakaszon, amelyet még Szent László király adományozott (KUBINYI, 1964, 87–89; MAGYAR, 1991, 156; az azonosítás problémáiról: VÉGH, 2006, 23–24).

A mai Lukács és Császár fürdő környéki hőforrások miatt Hévíznek nevezett területen eredetileg a budai királyi udvarhoz tartozó szolgáltató népek éltek. Változás a 12. század végén következett be, amikor 1187-ben III. Orbán pápa jóváhagyta a II. Géza király által Jeruzsálemben alapított stefanita ispotályos rendet, és megerősítette kiváltságait, többek között a hévízi Szentháromság-egyházat, amelyet III. Béla király adományozott a kereszteseknek. 1211-ben Hévíz már független volt Budától, északi határa pedig az aquincumi legiotábornoktól délre található első mérföldközig tartott. Délen a tatárjárás előtt a Várhegy északi kétharmada is a felhévízi egyház hatósága alá tartozott (VÉGH, 2006, 22–24). Később a határai módosultak. Északon a melegvízforrásoknál működő malmokkal zárult úgy, hogy a malmok és az itt található fürdők még hozzá tartoztak. Déli határa pedig a mai Bem József utca vonalánál húzódott (KUBINYI, 1964, 142–148). Északon

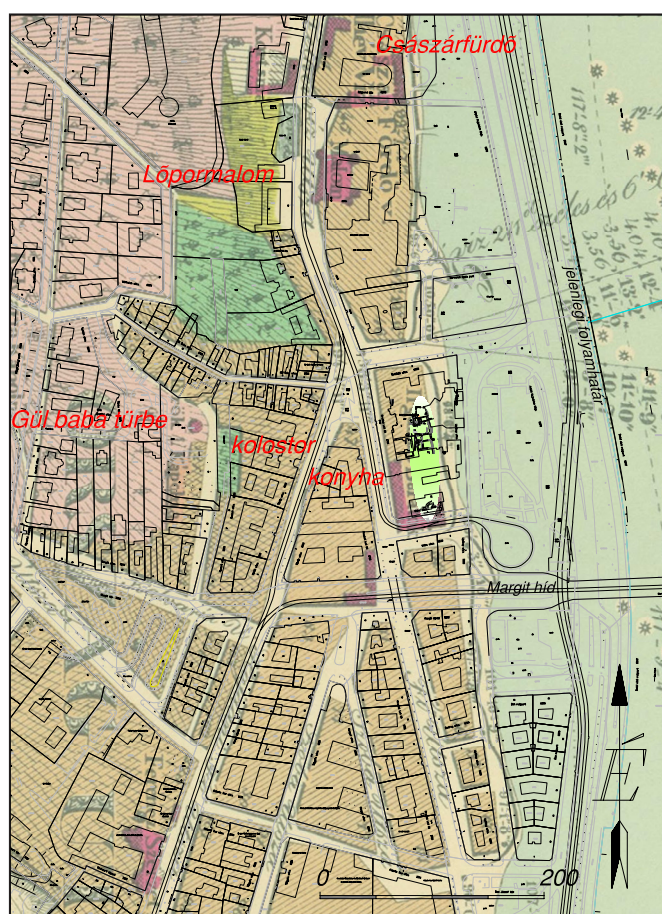
– a Malom-tó és a mai Lukács és Császár fürdő környezetében – fürdők és malmok terültek el. Malmi voltak a királynak, a budai káptalannak, továbbá az óbudai és a szigeti apácáknak (KUBINYI, 1964, 129–137). Ezek a malmok különösen fontos bevételi forrást jelentettek a birtokosaiknak, mivel a hőforrások miatt télen is használhatóak voltak. A malmok a későbbi Lőpormalom területén helyezkedhettek el (PAPP, 2015, 108), de említést kell tennünk még a Szentlélek-ispotályról is, amely ugyancsak a melegvizes fürdő miatt jött létre itt. A hódoltság kori Veli bej fürdőtől keletre folytatott 2008-as ásatás során előkerült temető (PAPP, 2008, 158, 48. sz.) alapján az ispotály a Császár fürdőtől délre, a Duna-part felé elnyúlva állhatott (PAPP, 2015, 106).

Az Irgalmasrend építkezésén 1906-ban, az akkori járószint alatt 2 méterrel találták meg a Szentháromság-templom falait. A Margit körút 5. szám alatt akkor már folyt az építkezés, ezért ásatásra nem, csupán az emlékek dokumentálására volt mód (ÉBER, 1906; SUPKA, 1907). A templom már a stefaniták előtt is létezett. A rend 1439-ig követhető itt, majd 1445-től a konventet társaskáptalanná alakították át (KUBINYI, 1964, 115–121; BOROVICZÉNY, 1991–1992; ROMHÁNYI, 2000, 31). A hozzá tartozó káptalansor a mai Török utcában lehetett (KUBINYI, 1964, 148). A templomtól északra fallal körülvett temető húzódott, ettől észak-északkeletre voltak a mézárosok. A Dunához kapcsolódó egyik fontos átkelőhely, a jeníi rév az Üstökös és a Vidra utca közé helyezhető. A kikötő valószínűleg északabbra lehetett, ennek régészeti nyomai az ásatásunkon nem kerültek elő. A forrásokban szerepel még egy trágyadomb is, ahol a pesti hajósok kiköthettek, amely a Margit hídtól délre, a mai Bodrog utca táján lehetett (KUBINYI, 1964, 109–110, 148). A terület középkori topográfiájának megértéséhez feltétlenül el kell mondani, hogy a korabeli Duna körülbelül az Árpád fejedelem útja vonalában folyt (11. kép).

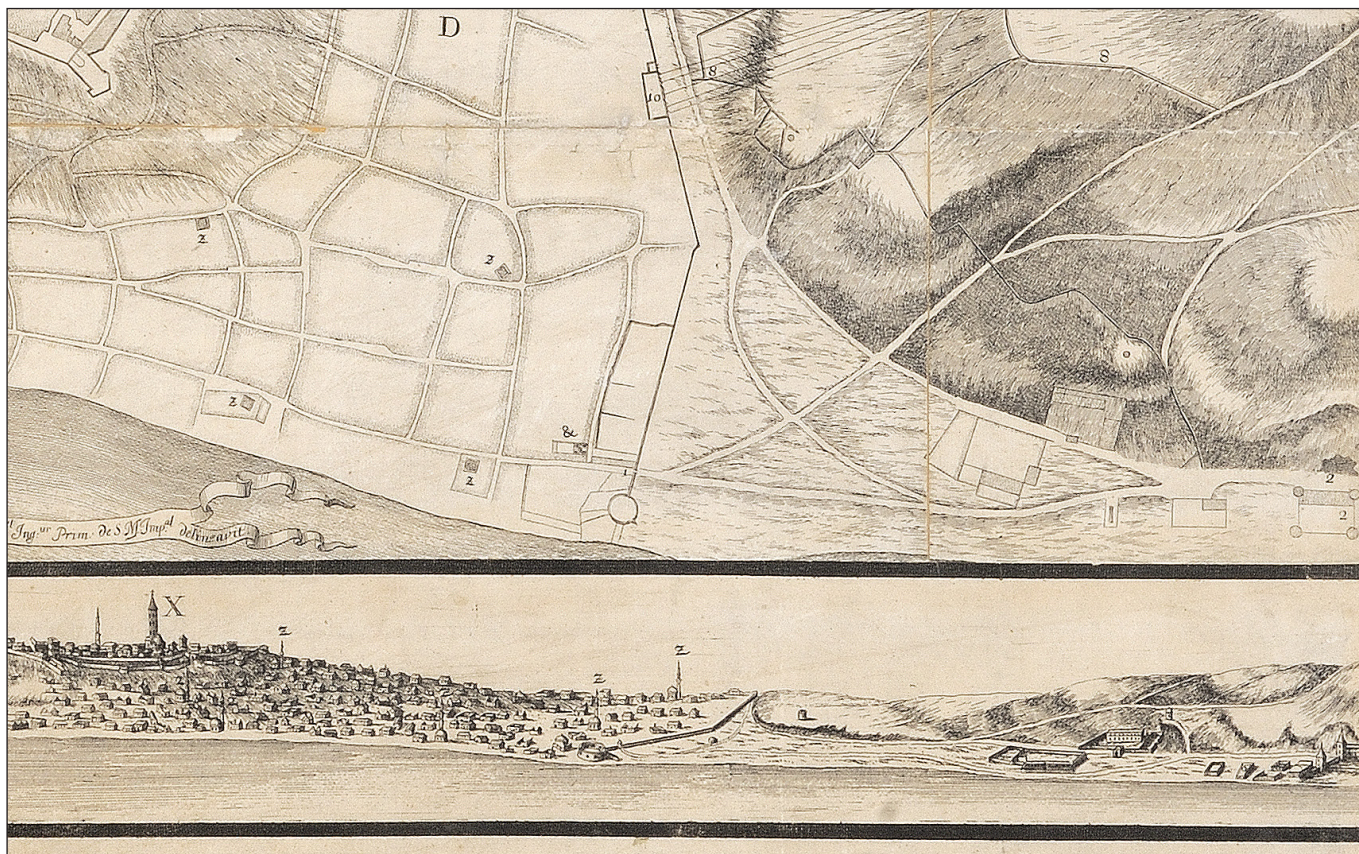
A hódoltság korában a tabáni településhez hasonló városrész épült ki a felső hévizek táján is (FEKETE, 1944, 95–97). Legfontosabb építménye a Lőpormalom volt, amelyet vagy Arslán pasa vagy Szokullu Musztafa pasa építtetett nem sokkal a 16. közepe után (PAPP, 2015). Az épületet törökül Baruthanának

11. kép. Az ásatás helyszíne és környezete a középkori topográfiával kiegészítve, Vörös László Buda és Pest 1833-as alap- és vízrajzi térképére vetítve (rajz: Viemann Zs.)

12. kép. Az ásatás helyszíne és környezete a török kori topográfiával kiegészítve, Vörös László Buda és Pest 1833-as alap- és vízrajzi térképére vetítve (rajz: Viemann Zs.)

13. kép. Nicolas Marcel de La Vigne Buda és Pest 1686-os térképének részlete

nevezték, és a városrészt is így emlegették. A Lőpormalom mellett állt Szokullu Musztafa mecsetje (SUDÁR, 2014, 225–226). A Lőpormalomtól északra építette fel 1578-ban Szokullu Musztafa pasa a fürdőt, amely meglepő módon nem az építető nevét viseli, hanem Veli bej fürdőnek hívják (PAPP, 2018, 85). A közelben a 16. században emelt Gül Baba türbe ma is áll Budapest egyik legfontosabb oszmán-török emlékeként (ÁGOSTON & SUDÁR, 2002, 71–74). A Török utca – Gül Baba utca sarkán építették fel a Gül Baba dervis-kolostort; ennek különálló épületében volt a szegénykonyhája, amelyet a Török utca – Frankel Leó út találkozásánál található kis térre helyezhetünk (Sudár Balázs azonosítása; 12. kép). Nem tudjuk, hogy déli irányban a Duna-parton meddig nyúlt el a hódoltság kori település, a nyomait valószínűleg az 1598-as és az 1602–1603-as ostromok tüntethették el (FEKETE, 1944, 33–40). Az 1684-es Hallart–Wening metszeten (RÓZSA, 1963, Kat. 78; VÉGH, 2015, C.6.3-as térkép) temetőt ábrázolnak ásatási területünk környezetében, és az 1686-os metszeten sem látunk itt épületeket (lásd pl. Nicolas Marcel de La Vigne 1686-os látképe; 13. kép; RÓZSA, 1963, Kat. 21, 88, 98; VÉGH, 2015, C.5.1-es térkép).

A LELŐHELY A RÓMAI KORI TOPOGRÁFIÁBAN

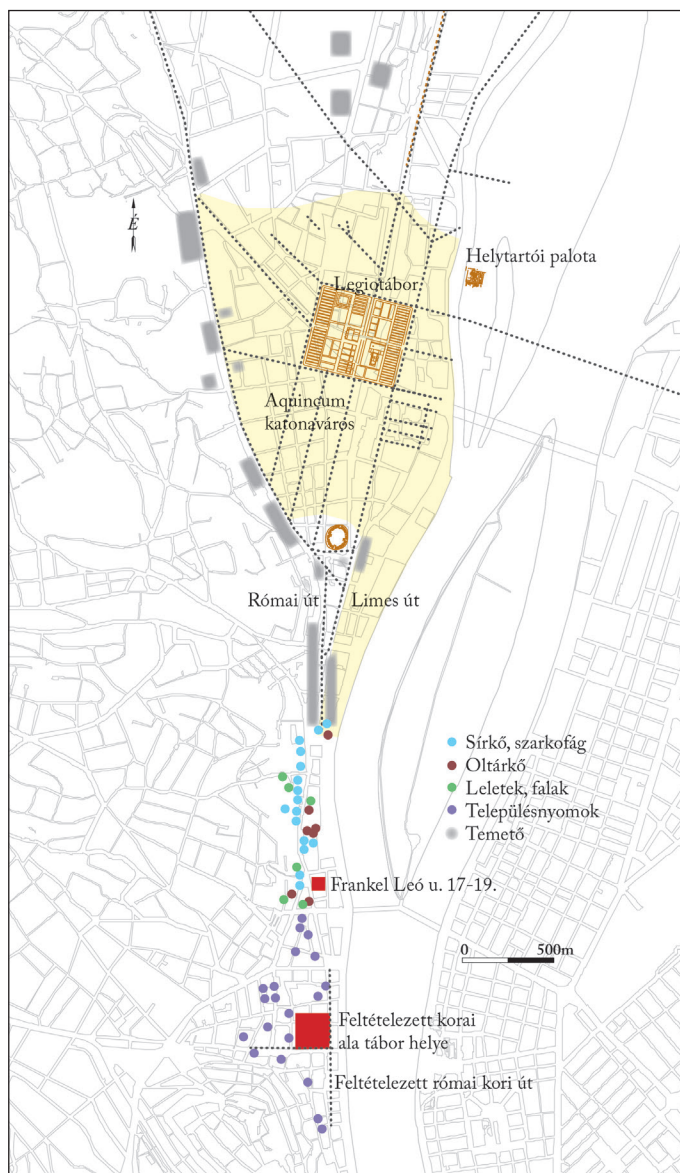
Az Irgalmasrendi Kórház udvarának területe az aquincumi legiotábortól kb. 2,8 km-re, délre és a korai ala tábor feltételezett helyétől (KÉRDŐ, 2003, 81–82) kb. 650 m-re, északra helyezkedik el (14. kép). A közelében, a Török utca Frankel Leó út felőli végén 1880-ban, csatornaásás közben igen gazdag mellékletű szarkofagot találtak. A sír mellett, a lóvasúti sínek alatt állítólag római utat is láttak (HAMPEL, 1881, 136–142). A Frankel Leó út 30–34. szám alatt római telepjelenségek, köépület részlete és kút került elő (FACSÁDY, 1994a, 34).¹ A mai utca mindkét oldaláról több római temetkezés vagy sírkő ismert.

A közeli Lukács és Császár fürdő forrásainak ókori használatára közvetlen adatunk nincs, de az oltár-állítási szokásokból feltételezhető. 1479-ben egy olasz humanista a – már ismertett, az ásatás helyszí-

¹ R. Facsády Annamária 1992. évi ásatása (BTM Régészeti Adattár ltsz. 1708-93).

nétől délnyugatra álló – Szentháromság-temp-
lom előtt lerajzolt egy oltárkövet, melyet Marcus
Foviacius Verus (CIL III 3488; TitAq 291) állított
a nimfák tiszteletére. Felice Feliciano azt is fel-
jegyezte, hogy ugyanilyen köveket, hasonló fel-
irattal Mátyás király szállíttatott fel innen a budai
várba (RITOÓKNÉ SZALAY, 1983, 72–73; 1994, 319,
1. kép, 321). A Lukács és a Császár fürdő területé-
ről, valamint annak környékéről Iuppiter Optimus
Maximusnak és Silvanusnak állított oltárkövek
kerültek elő (CIL III 10419, 3461; TitAq 117,
162, 298). A Római Birodalomban általános szo-
kás volt, hogy gyógyhatású vizeknél isteneknek,
nimfáknak hálaképpen oltárt emeltek, így feltéte-
lezhető, hogy a források vizét már a római korban
használták. Erre utalhat, hogy a Császár fürdő leg-
utóbbi régészeti kutatása során két középkorinál
korábbi falat is feltártak,² továbbá a Császár fürdő
elbontott nagymedencéje alatt 1992-ben római
leletanyagot tartalmazó réteget is megfigyeltek
(FACSÁDY, 1994b, 84).³ Régebben feltételeztek
egy késő római őrtornyot a Lukács fürdő terüle-
tén is (NÉMETH, 2002, 97), ez azonban a török kori
lőportorony maradványának bizonyult (VARGA,
2011, 119).

A mostani régészeti adatokból látszik, hogy a
Duna partján, a meleg vizes források közelében,
a minden bizonnyal a római korban is kikötésre,
átkelésre alkalmas területen már az 1. század
közepe körül megtelepedtek. A 2–3. század folya-
mán jelentősebb építkezések folytak itt, melynek
maradványait az Irgalmasrendi Kórház udvarán
végzett ásatásunk hozta a felszínre.

14. kép. A Budai Irgalmasrendi Kórház udvarán folytatott ásatás helyszíne a római kori topográfiában (rajz: Kolozsvári K.)

RÖVIDÍTÉSEK

CIL: Corpus Inscriptionum Latinarum.

MDCBP I: Gyánky, D. & Gárdonyi, A. (eds.) (1936). *Monumenta Diplomatica Civitatis Budapestinensis. Tomus I. (1148–1301)*. Budapest.

MNL DL: Magyar Nemzeti Levéltár Diplomatikai Levéltára.

TitAq: Kovács, P. & Szabó, Á. (eds.) (2009). *Tituli Aquincenses. Vol. I*. Budapest: Pytheas.

² Papp Adrienn szíves szóbeli közlése, 2019. december 10.

³ R. Facsády Annamária 1992. évi ásatása (BTM Régészeti Adattár ltsz. 1723-93).

BIBLIOGRÁFIA

- Ágoston, G. & Sudár, B. (2002). *Gül Baba és a magyarországi bektasi dervisek*. Budapest: Terebess Kiadó.
- Boroviczény, K. Gy. (1991–1992). Cruciferi Sancti Regis Stefani. Tanulmányok a stefaniták, egy középkori magyar ispotályos rend történetéről. *Orvostörténeti Közlemények* 133–140, 7–48.
- Éber, L. (1906). A budafelhévi Szentháromság templom maradványai. *Budapest Régiségei* 9, 209–211.
- Facsády, A. (1994a). Nr. 50/1, Frankel Leó u. 30–34. *Régészeti Füzetek* 1 (46), 34.
- Facsády, A. (1994b). Nr. 121/6, Frankel Leó u. 35. (Császárfürdő). *Régészeti Füzetek* 1 (46), 84.
- Gyánky, D. & Gárdonyi, A. (eds.) (1936). *Monumenta Diplomatica Civitatis Budapestinensis. Tomus I. (1148–1301)*. Budapest.
- Hampel, J. (1881). Római sírok Pannoniában. *Archaeologiai Értesítő, Új évfolyam* 1, 136–146.
- Kérdő, K. (2003). Das Alenlager und Vicus der Víziváros. In P. Zsidi (ed.), *Forschungen in Aquincum 1969–2002* (pp. 112–119). Aquincum Nostrum II. 2. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum.
- Kovács, P. & Szabó, Á. (eds.) (2009). *Tituli Aquincenses. Vol. I*. Budapest: Pytheas.
- Kubinyi, A. (1964). Budafelhévíz topográfiája. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 16, 85–170.
- Magyar, K. (1991). Gründung Budas. In G. Biegel (ed.), *Budapest im Mittelalter* (pp. 153–184). Braunschweig: Braunschweigisches Landesmuseum.
- Németh, M. (2003). Wachtürme und Festungen am linken Donauufer. In P. Zsidi (ed.), *Forschungen in Aquincum 1969–2002* (pp. 96–99). Aquincum Nostrum II. 2. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum.
- Papp, A. (2008). Budapest, II. Árpád fejedelem útja, Császár fürdő. In Kisfaludi, J. (szerk.), *Régészeti kutatások Magyarországon 2008* (p. 158, 48. kat.). Budapest: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – Magyar Nemzeti Múzeum.
- Papp, A. (2015). Török kori löpőmalom Budán. *Keletkutatás* 1, 105–113.
- Ritoókné Szalay, Á. (1983). Nympha super ripam Danubii. *Irodalomtörténeti Közlemények* 87, 67–74.
- Ritoókné Szalay, Á. (1994). A római fölíratok gyűjtői Pannoniában. In Mikó Á. & Takács I. (szerk.), *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541* (pp. 318–329). Budapest: Magyar Nemzeti Galéria.
- Romhányi, B. (2000). *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest: Pytheas.
- Rózsa, Gy. (1963). *Budapest régi látképei*. Monumenta Historia Budapestinensia 2. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Sudár, B. (2014). *Dzsámik és mecsetek a hódolt Magyarországon*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

Supka, G. (1907). A budafelhévízi Szentháromság templom. *Archaeologiai Értesítő* 27, 97–119.

Varga, G. (2011). Római kori őrtornyok Budapesten. *Archaeologiai Értesítő* 136, 115–134. <http://dx.doi.org/10.1556/ArchErt.136.2011.5>

Végh, A. (2006). *Buda város középkori helyrajza 1.* Monumenta Historia Budapestinensia 15. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum – Archaeolingua.

Végh, A. (2015). *Buda. I. kötet, 1686-ig.* Magyar Várostarténeti Atlasz 4. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum – Pázmány Péter Katolikus Egyetem.